

PAPER DETAILS

TITLE: YASAR NEZİHE BÜKÜLMEZ'İN "1 MAYIS" SIIRLERİNDE SOSYALİZMİN İZLERİ

AUTHORS: Cennet UZUNOĞLU

PAGES: 861-874

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/845308>

YAŞAR NEZİHE BÜKÜLMEZ'İN "1 MAYIS" ŞİİRLERİNDE SOSYALİZMİN İZLERİ

Cennet UZUNOĞLU¹

ÖZET

19. yüzyıl romantizm, idealizm, pozitivizmin gibi fikir akımlarının yanında özellikle siyasi alanda etkili olan Marksizm'in kaynağı olan materyalizm ile dikkat çeker. Marx, Avrupa uygarlığında kapitalizmin endüstrileşme sonrasında yarattığı problemleri aşmak için yeni birtakım değerler üretme çabası içinde olmuştur. Marx'a göre bireyin özgür olabilmesi için kendini gerçekleştirmesi gerekmektedir. Varlığını devam ettirmek için emeğini satan işçi kendi özünden uzaklaşır ve kendine yabancılaşır. Bütün hayatı zorluklar ve mücadele ile geçen Yaşar Nezihe Bükülmez'in edebiyatımızdaki "ilk sosyalist kadın şair" olarak nitelendirilmesi şairin edebiyatımızdaki en belirgin yönü olarak kabul edilmektedir. Fakat şiirleri incelendiğinde hayatı ile şiirlerinde işlediği temaların paralellik gösterdiği görülür. Şairin sosyalist olarak nitelendirilmesine neden olan 4 şiiri vardır. Bu çalışmada Aydınlık dergisinin Mayıs 1923 tarihli sayısında yer alan "1 Mayıs İçin" ve Mayıs 1924 tarihli sayısında yer alan "1 Mayıs" adlı şiirleri sosyalizm açısından incelenmiş ve şairin bu şiirlerinde sosyalizmin ideolojik yönlerinin daha çok şairin özel hayatında yaşadıklarının etkisiyle ortaya çıktığı kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 1 Mayıs, Yaşar Nezihe, Sosyalizm

THE TRACES OF SOCIALISM IN THE "1 MAY" POEMS OF YAŞAR NEZİHE BÜKÜLMEZ

ABSTRACT

19th century romanticism, idealism, in addition to positivism idea currents it points out with materialism which is the source of Marxism which especially influences in the political sphere. Marx has been in a struggle for producing some new values to solve the problems created by capitalism after industrialization in European civilization. According to Marx, an individual has to realize himself / herself in order to be free. The worker who sells his/her labour becomes stranger and alienates from his/her own essence to continue his/her existence. Yaşar Nezihe Bükülmez, whose spends her whole life in difficulties and in struggle, as the "first socialist woman poet" in our literature is considered the most obvious aspect of the poet. But when it is looked at her poems, it is seen that the theme of her life and poems show parallelism. She has 4 poems which causes to be described as a socialist. In our study, her poems which calls "For 1st May" in the May 1923 issue and "1st May" in the May 1924 issue of Aydınlık magazine were analysed from the point of socialism and it was concluded that the poet's poems had much more influence on her private life than ideological aspects.

Key Words: May 1st, Yaşar Nezihe, socialism.

¹ Türk D. ve Ed. Öğrt., Fethiye Kemal Mumcu Anadolu Lisesi, cennet.ggo@gmail.com

GİRİŞ

Temel ihtiyaçları karşılanan insan kendinden başlamak üzere çevreyi, olayları, doğayı, durumları anlamaya ve açıklamaya çalışmıştır. Düşünme, bu anlama ve açıklama çalışmalarının bir ürünü olarak ortaya çıkmış ve sonunda tüm bilimlerin dolayısıyla insanlığın gelişmesinde önemli bir seki taşı olan felsefe ortaya çıkmıştır. Felsefeyle daha ziyade anlaşılan birtakım problemler üzerine enine boyuna, derinlemesine ve argümantatif düşünmedir (Cevizci, 2015, s.15). Felsefenin düşünme alanı genel olarak insan hayatıyla ilgili her şeydir. Varlık, bilgi, sanat, ahlak, siyaset vb. insanla ilgili her şeyle ilgilenen felsefe medeniyetlerin gelişmesinde, bilimin ilerlemesinde, ekonomik, siyasi ve sosyal alanlarda yapılan değişikliklerde de etkili olmuştur.

Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı; bir bilim kolunun türlü konuları üzerine yazılmış yazı ve eserlerin hepsi, literatür olarak tanımlanan edebiyat da sanatın bir dalıdır. Sanat da felsefenin bir alanıdır. Fakat felsefe edebiyatı sadece bir düşünce alanı olarak görmemiş, fikirlerin yayılmasında bir aracı olarak da kullanmıştır.

Batı medeniyetinin gelişmesine bakıldığında Aydınlanma Dönemi'nde eser veren edebiyatçıların aynı zamanda felsefeci veya filozof oldukları görülür. İlk çağ filozoflarının ozan olduğu bilinmektedir. Kant, Aristoteles, J.J. Rousseau, J.P. Sartre, Simone de Beauvoir, Nietzsche bu duruma örnek verilebilecek birkaç isimdir. Bunun yanında edebiyatta "tezli roman" diye bir türün çıkması da felsefe ve edebiyat ilişkisinin bir başka boyutunu gösterir. Her filozof ya da felsefeci iyi bir edebiyatçı olmak zorunda değildir aynı durum edebiyatçıları içinde gereklidir. Fakat felsefi düşünceler kitlelere ulaşırken edebiyatı bir araç olarak kullanmış bunun yanında edebiyatta felsefenin verimlerinden faydalanmıştır.

Felsefe tarihine bakıldığında İlkçağ felsefesinin ve filozoflarının Yunan medeniyetinde toplandığını, orta çağ felsefesinin ise Hristiyan felsefesi ve İslam felsefesi olarak iki ayrı kolda geliştiği görülür. 17. yüzyıldan sonraki dönem içine alan modern felsefe siyasal alanda da etkili olmuştur. Yirminci yüzyıla gelindiğinde ise çağdaş felsefe zenginliği ile göze çarpar (Cevizci, 2015).

Rönesans döneminde başlayan dünyevi yönelimler Aydınlanma Çağı'nın bilim, akıl, ilerlemecilik ilkeleriyle birleşmiş ve daha toplumsal eğilimlere yol açmıştır. Aydınlanma felsefesi tüm Avrupa'da etkili olmuştur. Sadece Fransa sınırlarında kalmamış, İngiliz ve Alman aydınlanmasıyla da tüm Batı toplumu üzerinde etkili olmuştur. Kilisenin dogmatik düşüncelerine karşı çıkmış, bilim, akıl ve deneysel verimler önem kazanmıştır. Bu dönemde demokratik düzeni dile getirmesi ile Kant dikkat çeker. Aydınlanma dönemi filozof ve felsefecileri geçmiş düşüncelere savaş açmış gelecekte akıl ve bilimin etkili olacağını haber vermişlerdir. Aydınlanma döneminden sonra bilim ve teknik alanında yaşanan gelişmeler ve sanayi devrimi 19. yüzyılda ortaya çıkan felsefi akımların ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

19. yüzyılda romantizm, idealizm, pozitivizmin yanında özellikle siyasi alanda etkili olan Marksizm'in kaynağı olan materyalizm dikkat çeker. Materyalizmin ilk çağdan bu yana var olduğunu söyleyen kaynaklar olsa da materyalizm modern felsefe döneminde etkili olmuştur. Diyalektik materyalizm ve tarihsel materyalizm olarak iki ayrı koldan gelişmiştir.

Diyalektik materyalizm, ulûhiyet, kâinat, hayat ve insan problemleriyle ilgili olarak katıksız materyalist bir temel üzerinde yükselen özel bir düşünce şeklidir (Kutub, 2011, s.289). Diyalektik materyalizmi Marx'dan ziyade Engels geliştirmiştir. Doğaüstü her şeyi reddeder, bir varlık ve bilgi teorisi olarak ortaya çıkar.

Tarihi materyalizm ise tamamen Marx tarafından geliştirilmiştir. Tarihi materyalistler düşünce sistemlerini, maddenin ezeli ve ebedi olduğu, kâinatta mevcut olan her şeyi yaratıcısının madde olduğu, insanın ve düşüncenin de maddenin bir ürünü olduğu, insanın toplumsal hayatına egemen olan kanunların maddenin ürünü olduğu, bu kanunların maddenin kanunları olduğu, herhangi bir zaman ve aşamada insan hayatını şekillendirenin maddi ve ekonomik şartlar olduğu; insanların hayatlarında kurdukları sistemlerin bu temelden kaynaklandığı maddi şartların her zaman önce geldiği; fakat hiçbir durumda duygu, düşünce ve bunlara ait kurumların daha önce gelmediği temeli üzerinde kurmaya çalışırlar (Kutub, 2011,s.290). Marx tarafından geliştirilen tarihi materyalizm, diyalektik materyalizmin ortaya koyduğu düşüncelerin toplum hayatını incelerken kullanır. Toplumsal değişmeyi maddesel temellere dayandırır. Toplumsal değişimleri sosyal ve ekonomik etkenlerle açıklar.

Marx'ın tarihsel materyalizmi determinist bir teoriye karşılık gelir (Cevizci, 2015, s.491). Sosyo-ekonomik sistemler kendilerine ait kavramları oluştururlar. Bunun temelinde üretim güçleri vardır. Bu güçler arasındaki ilişki olduğu toplumun hukuki ve politik kurumlarının yanında düşünceleri ve ideallerini de belirler.

Marx Avrupa'da kapitalizmin endüstrileşme sonrasında yarattığı problemleri aşmak için birtakım değerler üretme çabası içinde olmuştur. Bu çabanın karşılığında Marksist materyalizm ortaya çıkmıştır. Marksist materyalizm, 19.yüzyılda kapitalist toplumlarda yaşanan yoğun rekabetin hem bireyi ve hem de toplumu acımasızca sömürmesine karşı koymak amacıyla yeni bir ekonomik ve politik sistem önerisiyle ortaya çıkan Marx'ın felsefi sistemidir. Sosyalist sistem adıyla anılacak yeni politik düzen, sosyal sorunların temelinde mülkiyet kavramının bulunduğunu kabul etmiş ve mülkiyetsiz ve sınıfsız bir toplum oluşturma amacının bir parçası olarak tasarlanmıştır (Cevizci, 2015, s.489).

Kapitalist sistem bireyleri mülkiyet sahibi yapmaktadır. Üretim sistemine, araçlarına sahip burjuvalar ve emeklerini satarak varlıklarını devam ettiren işçiler kapitalizm ortaya çıkardığı sınıflar olarak görülmektedir. Bu iki sınıf arasında yaşanan çelişki ise kazanılan parada paylarına düşen miktardan çıkmaktadır. Emek veren işçilerin paylarına az, sisteme ve araçlara sahip olanların ise paylarına ise daha fazla kazanç düşmektedir. Bu kapitalist sistemin ortaya koyduğu en büyük haksızlıktır. Bu bireyin kendini gerçekleştirme amacını ötelemesine, doğal olarak da özgürlüğünden vazgeçmesine, kendisine ve topluma yabancılaşmasına neden olmaktadır.

Marx, insanlık tarihini ihtiyaç ve üretim tarzlarına bağlı olarak beş aşamaya ayırır. Bunlar ilkel komünizm, kölelik, feodalizm, kapitalizm ve sosyalizmdir. İlkel komünizm yaşanan şartlardan ötürü insanların mecbur olduğu bir sistem olarak ele alınmıştır. Köleliğe geçişin temelinde tarımın ortaya çıkması mihenk taşı olarak görülür. Bunun yanında köleliğin doğuşunda iki temel etmen vardır; savaş ve barış. Marx sınıfsal mücadelenin alacaklı ve borçlu arasında olduğunu dile getirir (Kutub, 2015, s.290). Zaman içinde üretim güçleri değişmiş ve kölelik sistemi çökmüştür. Bunun sonucunda geniş topraklara, o topraklarda yaşayan nüfusa sahip olan feodal beyler ve yeni bir düzen olarak feodalizm ortaya çıkmıştır. Feodalizmin şartlarının ağırlığı başarısızda olsa çeşitli ayaklanmalara ve en sonunda sistemin çökerek yerini kapitalizme bırakmasına neden olmuştur. Kapitalist sistemin ortaya çıkardığı ücretli işçilik feodalizmin parçalanmasını hızlandırmıştır. Kapitalist dönem gelişmelerin hızlandığı bir dönemdir. Sermaye sahiplerinin kâr sağlamak amacıyla pazarlama alanını genişletmesi, ulaşım imkânlarını iyileştirmesi, bilimsel ve teknik alanda yapılan çalışmaları desteklemesi bu gelişmelerden bazılarıdır. Bu amaçla yapılan çalışmalar sömürgeciliği doğurmuştur.

Engels bu konu ile ilgili uygarlığın temelinin bir sınıfın diğer bir sınıfı sömürmesi olduğu bu nedenle bütün gelişmelerin sürekli bir çelişki içerisinde devam ettiğini, üretimde ileriye doğru atılan her adımın baskı altındaki sınıfın durumlarında geriye doğru bir adım olduğunu, bunun en büyük delilini şu anda bütün insanlar tarafından etkisi bilinen aletin yani kapitalizmin devreye sokulması olduğunu ifade eder (Engels 1848'den aktaran Kutub, 2015, s.289).

Marx'ın etiği bir özgürlük ve kendini gerçekleştirme etiği olarak geçer. Varlığını devam ettirmek için emeğini satan işçi kendi özünden uzaklaşır ve yabancılaşır. İşçi kendi ihtiyacını değil sermaye sahibinin ihtiyacını karşılamak amacıyla üretir. Artık amacı varoluşunu güvence altına almak için para kazanmaktır. Artık kendisi bir araçtır bu nedenle kendini gerçekleştirme gayesi yoktur, özgürlüğünden söz edilemez. İşçinin sahibi üründür, işçi bunu bir araç olarak yaptığı için ürettiği ürüne ve sürece yabancılaşır. Son aşamada da manevi yabancılaşma yaşayan işçi tüm özgürlüklerinden vazgeçerek sosyal anlamda da yabancılaşma yaşar. Bunların sonucunda ezilen işçi organize topluluklar oluşturarak bilinçli bir şekilde hareket etmeli ve sosyalizmi getirmelidir. Tarihi materyalizmin sürecini bu aşamalarla açıklayan Marx sadece işçi sınıfının değil tüm toplumun sosyalizmle düzene gireceğini belirtir. Marx'a göre işçiler modern çağın köleleridir. Toplumun büyük bir kısmını etkileyen bu düşünce hareketi, doğrudan veya dolaylı olarak edebiyata da yansımıştır.

Aydınlanma devri ile edebi eserler toplumun gelişiminde etkin güç olur (Yüce, 2012, s.2156). Avrupa'da yayılan fikir akımlarının, olduğu coğrafyalardaki edebi oluşumları da etkilediği bilinmektedir. Fikirlerin dile getirildiği alan edebiyat olmuştur.

Batı dünyasında bunlar yaşanırken önce Osmanlı sonra Türkiye Cumhuriyeti içerisinde de benzer hareketler yaşanmıştır. Bizim tarihimizde fikir hareketleri ile ilgili olarak birçok kişi Gülhane-i Hattı Hümayun'un halk karşısında okunmasını dönemeç olarak görür (Ülken, 2013, s.27; Berkes, 2016, s.214). Batı vasıtasıyla alınan

fikirlerin daha çabuk yayıldığı, taraftar ya da karşı taraf bulduğu görülmüştür. Sosyalist hareketler bizde Batıdaki gibi bir süreç izlemese de öğrenci hareketleri, edebi eserlerde yer alma gibi durumlar bizde de olmuştur.

Osmanlı'da işçi hareketi ve sorunları 19. yüzyılın başlarından Tanzimat Dönemine kadar olan dönemde toprak sistemindeki çözülme sonucunda işçilerin büyük şehirlere göç etmesi ve şehirlerde ihtiyaçtan fazla iş gücünün emek piyasasına girmesiyle başlamıştır (Sencer 1969'dan aktaran Aydar, 2014,s.55). Bu da şehirlerde toplumsal kargaşalara neden olmuştur.

II. Meşrutiyet'in ilanı ile oluşan özgür ortam sosyalist düşünceler için yeni bir dönem başlatmıştır. Genel olarak "sol" hareket kabul edilebilecek daha önceki dönemlere ait ve bilinçli bir işçi sınıfına dayanmaksızın salt ekonomik amaçlı işçi hareketleri hariç tutulursa; Türkiye'de çağdaş solun ortaya çıkış tarihi, II. Meşrutiyetin ilanından sonra, 1908-1925 arası dönem olarak kabul edilir. Bu dönemde gerçekleşen işçi grevleri ve gösterileri Osmanlı'nın "Tatili Eşgâl Kanunu" ile son bulmuş, bunun akabinde de işçi haklarının savunulması amacını güden farklı örgütler kurulmuştur. İştirakçi Hüseyin Hilmi Bey sosyalizmi Osmanlı'da hem hareket hem de basın yoluyla ortaya konan bir düşünce akımı olarak ilk kez tartışmaya açmış ve onun çevresinde oluşan entelektüel grup kendilerini sosyalist olarak adlandırmıştır. İştirakçi hareketin 1912 yılından sonra sosyalizme ilişkin düşünsel endişeleri yayınlarda dikkat çeker. (Tekin, 2002,s.173) İştirak dergisinin 17. sayıda kapatılmasından sonra iştirakçiler İnsaniyet dergisini çıkarmış ve İştirak dergisi tekrar yayın hayatına başlayana kadar bu dergi etrafında yazmışlardır. İştirak dergisinin tekrar çıkmasının ardından Osmanlı Sosyalist Fırkasının beyannamesini ve programını yayınlaması bu derginin tekrar kapanmasına neden olmuştur (Atasever, 2010,s.35). Bu mücadelenin içinde olan sosyalistlerin sosyalizmden habersiz olduğu, genellikle Fransız sosyalistlerin yayınlarının takip edilmesini tavsiye ettikleri, sosyalist olmaktan çok liberal oldukları görülmüştür (Tunçay, 1978,s.44).

İştirak ve İnsaniyet dergilerinin yanında Amele gazetesi ve Aydınlık dergisi Osmanlı içinde sosyalistlerin toplandığı başka yayın organları olmuştur. Fakat tüm bu basın organları Osmanlı Devleti içinde sosyalizme yeterli taraftar toplayamamıştır. 1919 yılında Hüseyin Hilmi Bey karşımıza Türkiye Sosyalist Fırkası ile daha sosyalist olarak çıkar. Partinin programında sosyalizmin amacı, eşitsizlik ve adaletsizliğe dayanan toplumun ana kuruluşlarını değiştirmek ve sosyalizmi daha ilgi çekici bir duruma getirmek olarak tanımlanmakta; üretim araçlarının devletleştirilerek uluslararası sosyalist ve işçi örgütleriyle iş birliği yapılması teklif edilmektedir (Tekin, 2002, s.175-176). Cumhuriyetin ilanı ile tek partili döneme geçen Türkiye'de çok partili döneme kadar sosyalizm söylemleri rafa kaldırılmıştır. Fakat belirttiğimiz gibi edebiyat savunulan felsefenin, düşüncenin en kolay ilan edildiği, en rahat anlatıldığı alan olarak yerini korumuştur.

Türk Edebiyatının belirli dönemlerinin özellikleri olarak kabul edilen her ne kadar temellendirmede sorun yaşanlsa da "toplum için sanat" ve "sanat için sanat" tartışmaları karşımıza farklı karakterde yazarlar/şairler çıkarmıştır. Bunlar toplumu aydınlatacağı düşüncesiyle ideolojisini eserine temel alan sanatçılar; toplumu aydınlatacağı düşüncesi olsa bile ideolojisini eserine temel almayan sanatçılar ve eserine ideolojisini karıştırmayan, dünya görüşünün eserine yansımaları da umursamayan sanatçılar olarak üç gruba ayrılmıştır

(Gülendam, 2010, s.214). Türk edebiyatında ideolojiyi eserin hareket noktası yapan sanatçıların arasında sosyalist olarak nitelendireceğimiz birçok isim görürüz. Bu isimlerin arasında Lozan görüşmelerinin devam ettiği yıllarda Yaşar Nezihe Hanım dikkat çeker. Aydınlık dergisinin Mayıs 1923 tarihli sayısında yer alan "1 Mayıs İçin" ve Mayıs 1924 tarihli sayısında yer alan "1 Mayıs" adlı şiirleri ile sosyalist olarak nitelendirilmiştir.

Hayatı hakkındaki bilgilere kendi yazdığı otobiyografisinden ulaşılan Yaşar Nezihe halkın yaşadığı sıkıntıları, yoklukları yaşamış bir şairimizdir (Bezirci, 1989, s.11-12). 29 Ocak 1882'de İstanbul'da doğmuştur. Babası hademe olan Yaşar Nezihe'nin annesi Yaşar Nezihe altı yaşındayken ölür. Yaşar Nezihe'nin bundan sonra hayatı daha da zorlaşır. Babasının teyze dediği yaşlı bir kadının yanında kalır fakat kadının onunla yeterince ilgilenememesi sebebiyle sokakta erkek çocuğu gibi yetişir. Kişisel ihtiyaçlarıyla komşuları ilgilenir. Babası alkolik olan şair anne ilgisinin yanında baba sevgisinden de mahrum kalarak büyümüştür. Okul hayatı şairin kendi çabası ile başlar. Babası bu isteğine karşı çıkar. Buna rağmen Yaşar Nezihe okula kendini kaydettirir ve okul masraflarını karşılamak için dere kenarlarından çeşitli bitkilerin tohumlarını toplar ve aktarlara satar. Bu şekilde okul masraflarını karşılar. Öğrenim hayatı bir yıl süren Yaşar Nezihe'nin şiir yeteneğinin de ise onun bakımını üstlenen yaşlı teyze etkili olmuştur. Yaşar Nezihe'ye anlattığı hikâyelerde yer alan şiirleri eksiksiz okuması Yaşar Nezihe'nin şiir dünyasının ve hassasiyetlerinin ilk temellerini atmıştır. Okumayı okulda yazmayı da kendi çabasıyla öğrenmiştir. İlk aşkı ile babasının müsaadesi olmadığı için evlenemeyen Yaşar Nezihe onu hayatının ileri yıllarında da unutamadığını söyler. Üç defa evlenen Yaşar Nezihe aradığı huzuru, sevgiyi, mutluluğu bulamamıştır. Özellikle ikinci eşinin ihanet ederek onu terk etmesi ve iki oğlunun yaşadıkları, yoksulluk sebebiyle açlıktan ölmesi Yaşar Nezihe'nin dünyasında büyük sarsıntılara sebep olmuştur. Yaşar Nezihe'nin yaşadığı her zorluk şiirlerinde yer almıştır (Tatar, 1997, s.10- 13).

Kömürün siyah elmas gibi ipekli mendillerde taşındığı, süpürge çöpünden yeşilimsi hamuru kapışabilmek için fırın kapılarının kana boyandığı yıllar; 1914-18 emperyalist Cihan Savaşı'nın trajik yılları. Yaşar Nezihe, kucağında yavrusu ile çaresiz kalan bu kadın, o yıllarda, elinde iğne, yoksul halk yığınlarının sızısını kemiklerinde duyuyor ve bu sızıyı dile getiriyordu (Cerrahoğlu, 1968, s.206).

Edebiyatımızdaki "ilk sosyalist kadın şair" olarak nitelendirilmesi şairin en belirgin yönü olarak kabul edilmektedir. Fakat şiirlerine bakıldığında hayatı ve şiirlerinin temasının paralellik gösterdiği görülür. Sosyalist olarak nitelendirilmesine neden olan 4 şiiri vardır. Bunun yanında komünizm suçlaması ile de tutuklanmıştır. Bu şiirlerden biri Mayıs 1923'te "1 Mayıs İçin" adıyla Aydınlık dergisinde yayınlanmıştır (Tatar, 1997).

Bu şiirlerinde proleter şair, bekliyorum demekle ve müjdelemekle yetinmiyor; insanlığın kurtuluş baharını beklemekle övünebiliyordu (Cerrahoğlu, 1968, s.208). Şair birinci şiirde işçiye şöyle seslenir: Emeğinle parazitleri zengin ediyorsun! Parazitlere karşı neden kin duymuyorsun? Parazitler refah ve bolluk içinde yüzüyor; işçi ise, onların buyruğuna boyun eğmiş. Zenginlere emeğinden pay verme! Bileğindeki kölelik zincirini kopar, at (Cerrahoğlu, 1968,208)!

Yaşar Nezihe "1 Mayıs İçin" şiirine de "1 Mayıs" şiirine de işçilere seslenerek başlar. Mayıs 1923'te yayınladığı şiirinde emeğini satarak varlığını devam ettiren işçinin özgür olmadığı dile getirilir. Marx ve Engels'in söylediği gibi işçi sermaye sahibinden daha az kazanmakta ve bu onun özgürlüklerinden feda etmesine sebep olmaktadır. Şair, sermaye sahibi patronları asalaklara (tufeyli) benzetir. Onlarda asalaklar gibi yaşamaktadır ve işçinin emeğini sömürerek zengin olmuşlardır. Patronlar işçinin emeğini sömürmesine rağmen işçiler patronlara karşı bir kin duymazlar. Bunun sebebini şairde sorgular. Özgürlüğü kısıtlanan her birey bu kısıtlamayı yapan herkese karşı bir kin beslerken işçi kendine o kadar yabancılaşmıştır ki bunu fark edemez. Bu artık işçi için olağan bir durum gibi algılanır. Bu nedenle emeğini sömüren patrona karşı bir kin duymaz.

"1 Mayıs İçin

Ey işçi!...

Bugün hür yaşamak hakkı seninken

Patronlar o hakkı senin almışlar elinden.

Sa'yınla edersin de "tufeyli"leri zengin

Kalbinde niçin yok ona karşı yine bir kin?... (Aydınlik Mayıs 1923, s.377)

İşçi patronun emirlerine boyun eğdiği sürece patronların rahat ettiği belirtilerek işçiler toplanmaya ve başkaldırmaya davet edilir. Bu adalet, özgürlük gibi haklara sahip olmak için toplu, sistemli ve organize hareket etmek için Marx tarafından daha önce de işçilere yapılan bir çağrıdır. Marx da işçilerin toplanarak sosyalist devrimi gerçekleştireceğini, haklarını alacaklarını ve bunu insanlık tarihinin üretim ve ihtiyaçlarına bağlı son aşaması olduğunu belirtir. Yaşar Nezihe bu çağrıyı tekrarlar. İşçi yine kendi kaderini belirleyecektir. Hakkını yine kendi alacak ve arayacaktır. Esaretten kurtulmasının tek yolu işçinin boynunu kaldırmasıdır. Eğer o dik durursa patron boynunu bükecektir. Kendini feda ettiği için hiç durmadan çalıştığı için kendine ve ailesine zaman ayıramamakta, ilgilenememekte, ailesinin ihtiyaçlarını giderememektedir. Patronuna başkaldırdığında özgürlüğünü elde edecek ve hakkı olan her şeyi alacaktır. Şair sadece patronlara karşı öfkesini dile getirmez şiirde. Aynı zamanda işçilerin yaşadıkları bu duruma neden ses çıkarmadıklarını da sorgular. Bunun yanında işçilere birleşme ve başkaldırı çağrısı da yapar. Marx işçi devriminin söylemleri Yaşar Nezihe'nin şiirinde yerini bulmuştur.

"Rahat yaşıyor, işçi onun emrine münkâd

Lakin seni fakr etmede günden güne berbâd

Zenginlere pay verme yazıktır emeğinden,

Azm et de esaret bağı kopsun bileğinden

Sen boynunu kaldır ki onun boynu bükülsün.

Bir parça da evlatlarının çehresi gülsün.”

Yaşar Nezihe 1 Mayıs'ın işçiler için önemine dikkat çeker. Osmanlı tarihine bakıldığında 1860'lı yıllardan bu yana işçi bayramının işçiler tarafından toplu olarak kutlandığı görülür. 1 Mayıs gününde işçiler ülkenin farklı yerlerinde kutlamalarını yapmışlar, yürüyüşler düzenlemişlerdir. Sadece Osmanlıdaki değil tüm dünya işçilerinin toplandığı da vurgulanır ve işçiye sahip olduğu güç hatırlatılır. İşçi yalnız değildir. Tüm dünya işçileri 1 Mayıs'ta onunla aynı amaç için toplanır ve dünya anında hareketsiz kalır. O gün toplandıklarında önlerinde herhangi bir engelin kalmadığı ve onlar bayramlarını kutlarken dünyada onlar sayesinde hareket eden her şeyin hareketsiz kaldığı hatırlatılır. Bu hatırlatmadan sonra şair patronların işçilerin kıymetlerini bilmeleri ve gerekli saygının gösterilmesi gerektiğini vurgular. Çünkü patron işçi sayesinde kazanır, çarkları onun sayesinde döner. Bu nedenle başını eğmesi gerekenlerin işçiler değil aslında patronlar olduğunu söyler. Bunun yanında patronların işçilere gerekli hürmeti göstermesi gerektiği de yine şiirde tekrarlanır.

“Ey İşçi!...

Mayıs birde; bu birleşme gününde

Bişüphe bugün kalmadı bir mâni önünde

Baştanbaşa işte koca dünya hareketsiz;

Yıllarca bu birlikte devam eyleyiniz siz

Patron da fakir işçilerin kadrini bilsin

Ta'zim ile hürmetle sana başlar eğilsin.” (Aydınlik ,Mayıs 1924,s.547).

İşçilerin bu dünyanın çalışma sisteminin lokomotifini olduğunu söyleyen şair, fabrikaların uykuya daldığı, hiçbir şeyin çalışmadığı bu durum karşında işçinin kendi gücüyle övünmesi gerektiğini, bunun onun için şan şeref olduğunu söyler. Burada şair yine işçinin emeğinin gücünü fark etmesi gerektiğine değinir. İşçinin işi bırakması halkın da hayatını olumsuz etkiler, tüm hayat emareleri, çalkantıları da yok olur, hayat halk içinde durur.

“Dün sen çalışırken bu cihan böyle değildi

Bak fabrikalar uykuya dalmış gibi şimdi;

Herkes yaya kaldı ne tren var, ne tramvay

Sen bunları hep kendin için sân-ü şeref say...

Bir gün bırakınca işi halk şaşkına döndü

Ses kalmadı, her velvele bir mum gibi söndü.”

Uygarlığın gelişimi, insanlığın mutluluğu işçinin emeğine, çalışmasına bağlıdır. İşçi olmasa uygarlığın timsali hiçbir şey çalışmaz, uygarlık ilerleyemez. Uygarlık ilerlemeyince de insanı rahat ettiren unsurlar gelişmez ve bu rahatsızlık sonucu insanlık mutlu olamaz. İşçi hayatın devamıdır, gelişme için hareketi sağlayan lokomotifir. İşçi haklıdır, haklı olduğu için kuvvetlidir. İşçinin en büyük hedefi, amacı haklarını haksızlara anlatmaktır. Patronlar onların özgürlüklerini ellerinden almışlar, kendilerine yabancılaşmalarına neden olmuşlardır. İşçi boynundaki esaret bağını parçalamalı, atmalıdır. Haklı olduğunu haksızlara anlatmalı hakkını almalıdır.

“Sâyende saadetlere mazhar beşeriyet;

Sen olmasan etmezdi teali medeniyet.

Boynundan esaret bâğını parçala, kes at!

Kuvvettedir hak. Hakkını haksızlara anlat.”

Bir yıl sonra yayınlandığı yeni “1 Mayıs” şiirinde yine işçiye seslenir fakat bu defa sesi daha yüksek ve gür, üslubu biraz daha serttir. Bu şiiri Türk işçisine armağan etmiştir. Bu şiirinde “1 Mayıs İçin” şiirinden farklı olarak kırmızı bir bayrağı dalgalandırır ve burjuva ifadesini kullanır. İlk şiirinde olduğu gibi yine 1 Mayıs’ın işçi için birleşme günü olduğu, onların bu bayramında atölyelerin kapadığı, dünyanın yine onlar çalışmadığı için uykuya daldığı belirtilir. Bu defa patronlardan istismarcılar diye bahsedilir. İlk şiirde asalak olarak nitelendirilen patron şimdi istismarcıdır. İşçinin önce emeğini sonra da özgürlüğünü istismar eder. İstismarcılar telaşlıdır çünkü işçi çalışmayınca korkar. Korkusunun sebebi işçinin çalışmaması ve sonucunda para kaybetmektir.

“1 Mayıs

Ey İşçiler! Bir Mayıs: Sizin serbest gününüz;

Yürüyünüz ileri “Aydınlıktır” önünüz.

Atelyeler kapandı, dünya sanki uykuda,

Şimdi istismarcılar hep telaşta, korkuda.”

Dünyada işçiler ile simgeleşen kırmızı bayrak artık Yaşar Nezihe’nin şiirlerinde de işçinin simgesidir. Kırmızı bayrağın bugün dalgalanması işçinin bugün toplanıp organize hareket ettiğini gösterir. Bu şekilde birlik olan işçi yarın içinde kendi kurtuluş yolunu açar. İşçi yasal hakkını istemekten asla usanmamalıdır. Bu isteğini her dile getirdiğinde burjuva onu oyalayacak, sabret biraz diyecektir. Fakat işçi de bu sözlere inanmamalıdır. Çünkü burjuva yalan söyleyerek onu oyalamak ister, burjuva kendi düzeninin devam etmesi için dolap çevirir, yalan dolana başvurur; işçinin amacına ulaşmaması için bütün hevesini söndürmek gerektiğini bilir ve bu hevesi söndürmek için elinden geleni yapar. Burjuva inatçıdır; fakat işçi haklarına kavuşmak istiyorsa burjuvadan daha inatçı olmak zorundadır.

“Bugün kırmızı bayrağın kırmızı nurlar saçarken,

Yarın için kurtuluş yollarını açarken.

Meşru olan hakkını istemekten usanma.

"Sabret biraz..." derlerse bu sözlere inanma!

Burjuvazi yalanla dolabını döndürür.

Kalbindeki emelin nurlarını söndürür."

İşçinin gururlanması gerektiği tekrar hatırlatılır. 1 Mayıs'ın tarihine telmih yapılarak neden bayram olduğu hatırlatılır. Bu bayram gününü hürriyet olarak gören işçi bugün mutlu ve sevinçlidir. İşçinin hür olması gerektiği sürekli olarak vurgulanır. İşçi sürekli özgür olmak istiyorsa haklı kuvveti ile esaret bağlarını elleriyle kırmalıdır.

"Sen bir mağdur işçisin, senelerce ezildin.

Bir Mayıs'ta hür oldun, bunu bir bayram bildin.

Evet hürsün, yarın da hür olmaksa emelin,

Esaret bağlarını kırsın kuvvetli elin.

Bir günlük hürriyetin sana bayram oluyor,

Dudakların gülüyor; kalbin sevinç doluyor".

İşçinin hakiki bayramı özgürlüğe kavuştuğu, hakkı olanı aldığı gündür. Fakat işçi bu bir günlük bayramda rehavete düşmektedir. Bu bayramın ertesi günü yaşamın sahipleri olarak nitelendirilen patronlar onu yine hırpalayacaktır. İstismardan kurtuluşunu, özgürlüğe kavuştuğu zamanı hayal etmesini ve bu hayale kavuşmak için elinden geleni yapması gerektiğini söyler. İşçinin en büyük dayanağı bu hayaldir. Onun emeğinden, azminden ve umudundan başka şeyi yoktur. Bunun için emeğine, azmine ve umuduna sıkı sıkı sarılmalı ve yine birleşerek kuvvetini göstermelidir. İşçinin nasıl galip geleceği yine dizelerde söylenmiştir. Galip olmasının tek yolu bu birliği bozmamasından geçer. Marx 'da işçinin kendi kaderini değiştirebileceğini söylemiştir. Yaşar Nezihe'de yine aynı şeyi dile getirmektedir. Zafere ulaşmanın tek yolu birleşmek ve bu şekilde mücadele etmektir.

"Fakat... İdrak etmedin sen hakikî bayramı

Yine yarın hırpalar maişetin âlâmı.

En büyük bayram sana hakkını aldığın gün,

İstismardan kurtuluş ne tatlıdır bir düşün.

Böyle daim birleşip kuvvetini göster sen!

İttihatten ayrılma, galip olmak istersen."

İşçiler patronun oyuncağı değildir. Aksine işçi olmasa patron bir hiçtir. İşçi bunu fark etmelidir. İşçi yine başkaldırmaya çağılır. İşçi başını kaldırdığında onu istismar eden, sömüren patronların başı eğilecektir. Çünkü işçi

hayatın devamlılığı için vazgeçilmez temel unsurlardandır. O çalışmayınca dünya uyumakta, insanlar şaşırmakta hayat durmaktadır.

Yaşar Nezihe bu iki şiirde de işçiyi Marx da olduğu gibi bir olmaya çağırır. Kendi kaderini kendi yazacak, kendi dirilişini kendi sağlayacaktır. Patron işçinin sahibi değildir. Sistemin içinde olan adaletsizlikten kurtulmanın, hakkına kavuşmanın tek yolu işçinin kendi değerini anlamasından geçmektedir. Kendi değerini fark eden işçi artık kendine yabancı olmayacaktır. Marx'ın değindiği kendine yabancılaşma ve özgürlükten vazgeçme işçinin kendi değerini anlamasıyla ortadan kalkacaktır.

SONUÇ

Sermaye gücünün ortaya çıkardığı karmaşa ile başa çıkmanın yolunu sosyalizm ile açıklayan Marks, işçi sınıfının birleşmesini ve buna göre hareket etmesini istemiştir. İşçiler birleştiğinde tüm toplum kademeleri düzelecek ve herkesin mutlu olduğu ortam kendiliğinden oluşacaktır. Çünkü sosyalizmin sadece işçi sınıfının değil tüm toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek bir sistemdir.

Dünyada 1889'dan ülkemizde 1923'ten beri kutlanan 1 Mayıs işçi için önemlidir. Çünkü işçi o gün birlik ve dayanışma içerisindedir. Bu birliğin ve dayanışmanın sürekliliğine ve devamlılığına çağrı yapan Yaşar Nezihe, bu çağrıyı sosyalist bir anlayışla değil, bir çevreye ait olmanın, benzer duyguları yaşayan insanların dertlerini dile getirmenin kaygısıyla yapmıştır.

Yaşar Nezihe'nin sosyalist olarak nitelendirilmesine neden olan 1 Mayıs şiirleri dönemi içinde gür ve yüksek bir ses olarak algılanmıştır. Zorlu bir hayat mücadelesi içinde yer alan şairin şiirinde yaşadığı zorluklara başkaldırma vardır. Yaşar Nezihe sadece isyan etmez. Mevcut düzen içinde işçiye, emekçiye çıkar yol da gösterir. "Proleter şair" nitelendirmesi onun işçinin dertlerini, sıkıntılarını, duygularını onların içinden çıkan biri olarak anlatmasıyla ilgilidir. Tüm hayatını çok ciddi emek vererek kazanan şair emeğin ne demek olduğunu anlatmaya çalışmış, emekçinin duygularını, isyanını doğal bir dille anlatmıştır.

Şiirlerinde yer alan güçlü söylemin temelinde şairin gerçek bir emekçi olması yatar. İşçilerin dünyasına yabancı olmayan şair dönemi içinde kadın şair olarak da dikkat çeker. İşçiye bilinçli bir topluluk olmaya teşvik eder. Tecrübeleri, çektiği sıkıntılar şairin direnme, mücadele duygusunu beslemiştir. Bu nedenle hayatın hiçbir döneminde mücadeleden kaçmamış ve kurtuluşu, özgürlüğü mücadele gücünde bulmuştur. İşçiye seslendiği şiirlerinde de bu mücadele azminin ve özgür olma isteğinin izleri görülür.

Yaşar Nezihe'yi ideolojisinden beslenen şairler sınıfına koymak için bu iki şiir yetersizdir. O bu şiirlerinde, yaşadığı sıkıntılardan beslenmiştir. Gerçek bir emekçi olması, mücadele isteği, hayatının ilk döneminden beri yalnız kalması ve kararlarını tek başına vermesi şairin dik duruşunun temelini oluşturur.

Yaşar Nezihe'nin "1 Mayıs" şiiri toplum içindeki bilinçsizliğe, umutsuzluğa, yılgınlığa bir isyan ve buna karşı yapılan bir çağrı olarak nitelendirilmektedir. Fakat yaşadığı hayata bakılınca şairin yaşadığı hayat içinde kendini doğru ifade etmek, yalnızlık ve yoksulluk içinde geçen hayatına bir çevreye ait olma duyguları ağır basmıştır.

KAYNAKÇA

- ATASEVER, A.(2010). *Milli Mücadele Döneminde Sosyalizm (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYDAR, Ö. (2015). *Osmanlı Devleti'nde İlk Sosyalizm Tartışmaları Ve İlk Sosyalist Örgütlenmeler/First Socialism Discussions And First Socialist Organizations In The Ottoman State*. Atatürk Dergisi, 4.2. e-dergi.atauni.edu.tr (Erişim Tarihi:15. 05. 2017).
- BÜKÜLMEZ(1923). *Aydınlık. "1 Mayıs"*. Mayıs. s. 377
- BÜKÜLMEZ(1924). *Aydınlık. "1 Mayıs"*. Mayıs. s. 547
- BERKES, N. (2016). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları
- BEZİRCİ, A. (1989). *Yaşar Nezihe*. <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/31416/001640788010.pdf?sequence=1> (Erişim Tarihi:10. 05. 2017).
- CERRAHOĞLU, A. (1968). *Türkiye'de Sosyalizm (1848-1925)*. İstanbul: Alfabe Matbaası.
- CEVİZCİ, A. (2015). *Felsefenin Kısa Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.
- ÇULHAOĞLU, M.(2012). *Tarih Türkiye Sosyalizm*. İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- DOĞU, P. (2013). *Nezihe Hanım ve 1 Mayıs Şiiri*. <http://t24.com.tr/yazarlar/pinar-dogu/nezih-hanim-ve-1-mayis-siiri,6618> (Erişim Tarihi:12. 05. 2017).
- EİNSTEİN, A. (2008). *Niçin Sosyalizm?*. (çev. Kamalak, İ. ; Dura, N.) *Toplum ve Demokrasi* 2 (2), Ocak-Nisan, s. 181–186. <http://www.toplumvedemokrasi.org.tr/index.php/tdd/article/viewFile/155/159> (Erişim Tarihi:22. 05. 2017)
- GÖKMEN, Ö. (1998). *Çok-partili rejime geçerken sol: Türkiye sosyalizminin unutulmuş partisi*. <http://www.birikimdergisi.com/pdf/78.pdf#page=188> (Erişim Tarihi:15. 05. 2017).
- GÜLENDAM, R. (2010). *Siyaseti Şiirde Yaşamak: Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Sosyalist Şiir*. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423934707.pdf> (Erişim Tarihi:25. 05. 2017).
- KANGAL, K. (2015). *Doğanın Diyalektiği Nedir? Friedrich Engels'in Diyalektik Tanımı Üzerine Bazı Düşünceler*. <http://www.flfsdergisi.com/sayi20/39-54.pdf> (Erişim Tarihi:25. 05. 2017).
- KIRILMIŞ, İ. T. (2012). *Şair Bir Halk Kızı Yaşar Nezihe Bükülmez*. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/teke/article/viewFile/5000013665/5000013904> (Erişim Tarihi:10. 05. 2017)
- KIRILMIŞ, İ. T. (2009). *İlk Sosyalist Kadın Şair, Yaşar Nezihe Bükülmez Mi?*. https://www.researchgate.net/profile/Ilknur_Tatar_Kirilmis/publication/273023147_The_First_Socialist_Woman_Poetess_Is_Yasar_Nezihe_Bukulmez/links/5618dc5508ae044edba17a2/The-First-Socialist-Woman-Poetess-Is-Yasar-Nezihe-Buekuemelz.pdf (Erişim Tarihi:10. 05. 2017).
- KUTUB, M. (2011). *Çağdaş Fikir Akımları*. İstanbul: Beka Yayınevi.
- LEWIS, B.(2015). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Ankara: Arkadaş Yayınevi

- ÖKTEM, Ü. (2017). Felsefe-Edebiyat Etkileşimi: Felsefi Roman. DTCF Dergisi, 50(1). dtcfdergisi.ankara.edu.tr adresinden (Erişim Tarihi:15. 05. 2017).
- SCHUMPETER, J.A.(2007). *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*. Ankara: Alter Yayıncılık
- ŞABAN, Ö. Z. (2008). *Marksist Tarih Felsefesine Giriş*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi. <http://ksu.edu.tr/ilahiyat/12.%20Say%C4%B1.pdf#page=29> (Erişim Tarihi:15. 05. 2017).
- ÜLKEN, H.Z.(2015). *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları
- TAGIZADE, L. (2006). Sosyalist Realizm: Kökeni, Oluşum Süreci ve Kavramı. http://mtad.humanity.ankara.edu.tr/III-4_Aralik2006/53_MTAD_4-3_LTagizade.pdf (Erişim Tarihi:22. 05. 2017)
- TATAR, İ. (1997). *Yaşar Nezihe Bükülmez Hayatı ve Şiirleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TEKİN, Y. (2002). *Türkiye’de İlk Sosyalist Hareket İştirak Çevresinin Sosyalizm Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme*. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/36206> (Erişim Tarihi:15. 05. 2017).
- TUNÇAY, M .(1978). *Türkiye’de Sol Akımlar (1908-1925)*, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1978.
- YÜCE, S. (2012). *Felsefi Düşüncenin Edebiyata Yansıması: Türk Edebiyatında Pozitivist ve Materyalist Anlayış*.<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933877>. (Erişim Tarihi:15. 05. 2017) (Erişim Tarihi:15. 05. 2017)

